

POMOCNÝ NÁSTROJ K VYHODNOCOVÁNÍ SITUACE STARŠÍCH DĚTÍ (od 10 let věku)

Pro pracovnice a pracovníky¹ OSPOD Datum zpracování: květen 2021

Nástroj obsahuje přehled informací, které je vhodné zjišťovat při vyhodnocování situace dětí a jejich rodin, které jsou starší 10 let², a to bez ohledu na prostředí ve kterém žijí (pobytové zařízení, rodina, náhradní rodina).

Pomocný nástroj zohledňuje specifika daná věkem dítěte, jeho vývojovými zákonitostmi, ale i nabytými životními zkušenostmi. Čím je dítě starší, tím více vstupuje do popředí nutnost sledovat a ověřovat jeho přípravu a schopnost vést samostatný život. Jen tak je možné zjistit, co dítě v tomto směru potřebuje a tuto podporu mu zajistit.

Přehled otázek slouží především k **inspiraci**, jak je možné danou oblast vyhodnocení popsat a k ujasnění si, **jaké informace přiléhají k dané oblasti**, a to vše s ohledem na mapování nenaplněných potřeb dítěte. **Z navržených otázek je vhodné vybrat pouze ty, které jsou relevantní věku dítěte a jeho dané situaci.** Vše je na úvaze sociální pracovnice či pracovníka OSPOD.

Situaci dítěte, které **žije v náhradní rodině či v zařízení pobytové péče**, je třeba **paralelně** mapovat jak z pohledu péče náhradních rodičů / péče ústavu, tak i z pohledu péče a situace biologických rodičů, včetně samotného dítěte. Tzn. nestačí pouze konstatovat, že je daná oblast vyhodnocení zajištěna náhradním rodičem či pobytovým zařízením, ale je třeba konkrétně popsat, jakým způsobem se tak děje i z pohledu dítěte a zároveň popisovat situaci biologické rodiny. Rovněž v případě umístění dítěte do krizového institutu **pěstounské péče na přechodnou dobu** je třeba si všimnout kompetencí pěstouna a toho, jak se mu daří naplňovat potřeby dítěte (více ad oblast „základní péče“).

Nástroj je vhodné kombinovat s dalšími pomocnými nástroji: u dětí, u kterých je aktuální plán osamostatnění s [Pomocným nástrojem k mapování situace dospívající osoby před vstupem do samostatného života](#), u dětí, které vyrůstají v náhradní rodinné péči s [Pomocným nástrojem k vyhodnocování situace dětí v NRP](#) a u dětí s postižením s [Pomocným nástrojem k vyhodnocování dětí s postižením](#).³

¹ V tomto dokumentu používáme ve spojení se sociálními pracovníci a pracovníky, učiteli a učitelkami, vychovateli a vychovatelkami *generické femininum* (tj. pracovnice, vychovatelky, učitelky), které reflektuje obě pohlaví. Důvodem je fakt, že v těchto profesích pracuje výrazně větší podíl žen.

² Vymezená věková hranice pomocného nástroje zohledňuje začátek vývojového období dospívání, tj. od 10 let věku dítěte.

³ Informace a odkazy na důležité dokumenty k vyhodnocování situace dítěte a rodiny a tvorby IPOD je možné nalézt na webu MPSV v sekci [Metody a nástroje](#).

Přehled informací, které mohou být sledovány v jednotlivých oblastech vyhodnocení

Zdroje informací:

pozorování a rozhovor s dítětem⁴, s rodičem či jinou blízkou osobou dítěte, s pracovníci pobytového zařízení (kmenová vychovatelka, sociální pracovníce, učitelka atd.), zprávy školy, lékařů.

Zdraví

- Pohled samotného dítěte, jak se cítí po zdravotní a psychické stránce. Má náhled na své případné onemocnění, na potřebu dodržovat léčebný režim (*např. omezení ve stravě, pravidelné užívání léků atd.*)? Respektuje doporučení lékařů?
- Jaké jsou projevy onemocnění a jaké nároky na péči o dítě z onemocnění plynou (*není třeba uvádět přesné diagnózy*)? V čem konkrétně onemocnění dítě omezuje? Jaké potřebuje kompenzační pomůcky a ověření, zda je má k dispozici (*např. brýle, naslouchátko, rovnátka atd.*)?
- Jakým odborným lékařem a v jaké frekvenci je dítě sledováno (*např. oční lékař, gynekolog, psychiatr, terapeut atd.*)?
- Je dítě medikováno (*není potřeba uvádět konkrétní názvy léků, ale spíše počet a pravidelnost užívání – např. 4 léky ráno a 2 večer, mimořádně při potřebě zklidnění agresivity apod.*)? Pomáhá mu medikace? Jak samotné dítě vnímá účinnost medikace? Má informace o náležitostech braní léků? Dohlíží si samo na pravidelnost jejich užívání? Je předepsaná medikace dodržována? Má dítě nějaká dietní omezení nebo zvyklosti (*např. vegetarián, bezlepková dieta apod.*)?
- Jak dítě vypadá? Má nějaká viditelná zranění; známky podvýživy/obezity; známky sebepoškozování?⁵
- V jaké míře je dítě schopno pečovat o své zdraví a svůj životní styl? Má pro to podmínky? Má pro to patřičné informace?
- Jaká je historie vývoje jeho zdravotního stavu (*stačí velmi stručně zachytit nejzásadnější body, které mají vliv na jeho aktuální zdravotní stav*).
- Má potíže se spánkem?
- Je dívka poučena o menses, včetně z toho vyplývajících nároků na péči o své tělo?
- Jaké jsou projevy jeho sexuality? Je sexuálně aktivní (*např. promiskuita apod.*)? Je poučeno o sexuálním životě, o antikoncepci? Má informace týkající se sexuality, intimity a otázek spojených s rodičovstvím? Uvádí dítě někoho, s kým si o tom může promluvit?
- Má zkušenost s kouřením, s alkoholem či s jinými návykovými látkami? V jakém množství a od kolika let? Jaký má na to náhled (*reflektuje možná rizika, snaží se o omezení atd.*)? Spolupracovalo či spolupracuje z tohoto důvodu s nějakým odborníkem? Podstupuje či podstupilo odvykací léčbu, kdy a s jakým výsledkem?
- Jaká opatření OSPOD, případně jiných subjektů, byla v této oblasti činěna a s jakým výsledkem (*např. spolupráce s adiktologem atd.*)?

Učení se

- Jaký druh školy dítě navštěvuje (*ročník, základní/střední vzdělání s výučním listem apod.*)? Změny školy/třídy?
- Kde je dítě vzděláváno (*např. doma, ve školském zařízení, ve škole v rámci areálu pobytového zařízení atd.*)?
- Má nějaké speciální vzdělávací potřeby, pokud ano, jaké? Má nějakou podporu ve vzdělávání (*ad doporučení speciálně pedagogického centra, pedagogicko-psychologické poradny např. individuální vzdělávací plán, asistent pedagoga atd. a zda je toto doporučení respektováno*)?

⁴ Pro účely předloženého dokumentu používáme slovo „dítě“ pro označení osoby starší 10 let, tedy včetně osob, které se blíží zletilosti.

⁵ Dítě si v případě potřeby může stáhnout aplikaci do mobilního telefonu [Nepanikař - První pomoc při psychických potížích \(nepanikar.eu\)](http://Nepanikař - První pomoc při psychických potížích (nepanikar.eu)).

- Má dítě nějakou jazykovou či komunikační bariéru (*např. neumí dobře česky, má potíže ve výslovnosti, koktá apod.*)?
- Jak vypadá školní docházka (*pravidelná, ne/omluvené hodiny apod.*)? Má zajištěno či potřebuje doučování?
- Jak vypadá školní příprava? Má pro ni vhodné prostředí? Odpovídají jeho výsledky vynaloženému úsilí?
- Má dítě možnost studovat obor, který si přálo či samo vybralo, případně co mu v tom brání?
- Co ho na současném studiu ne/baví? Co mu nelže (*např. poměr praxe vs škola, je analytický typ, umí pracovat v týmu apod.*)?
- Jaké má kroužky, zájmy, záliby mimo školu a kam do nich chodí (*tzv. v areálu pobytového zařízení či mimo něj*)? Co mu v rámci jeho zájmů jde, co umí?
- Čím by se dítě chtělo v budoucnu živit? Co pro to dělá, má pro to ve smyslu směřování k vlastním cílům dostatečnou podporu svého okolí (*např. chce si udělat autoškolu a ví, co proto musí udělat*)?
- Jaká opatření OSPOD, případně jiných subjektů, byla v této oblasti činěna a s jakým výsledkem (*např. spolupráce se školou, doučování atd.*)?

Emoční vývoj, chování

- Kdo je pro dítě vztahovou osobou (*matka, otec, pěstoun či jiné blízké osoby atd.*)? Koho z lidí má rádo? Jak hovoří o svých rodičích/pečovateli, případně jak je oslovuje (*křestním jménem apod.*)?
- Jaké jsou jeho reakce na odloučení od rodiny? Jaké jsou reakce dítěte na změny prostředí?
- Ztratilo nějakou blízkou osobu (*např. úmrtí, přemístění sourozence do jiného pobytového zařízení apod.*)? Jakým způsobem je pracováno na zpracování ztráty a traumatu a s jakým výsledkem (*např. návštěvy psychologa, psychoterapie apod.*)?
- Jaké jsou projevy jeho chování a emocí? Jak se dítě chová, když je smutné/rozrušené? Vykazuje dítě známky psychické nepohody (*např. poruchy příjmu potravy, depresivní či úzkostné stavy, sebepoškozování apod.*)?
- Střídají se u dítěte nálady? Mívá záchvaty vzteku?
- Umí své emoce ovládat? Rozumí svým emocím, umí je popsat? Zná spouštěče svého hněvu/strachu a ví, jak s nimi pracovat? Má zájem o řešení v podobě terapie (*příp. je toto řešení dostupné*)?
- Vyskytuje se u dítěte chování, které je okolím hodnoceno jako nevhodné? Pokud ano, jaké jsou jeho příčiny? Jaký je vývoj jeho chování? Má zjištěnou poruchu chování?
- Jak by dítě popsalo své chování a jak ho hodnotí? Má na něj náhled? Ví, jaké mohou být důsledky jeho chování? Jak si myslí, že jeho chování vnímá jeho okolí? Má představu o tom, co je dobré a co špatné?
- Spáchalo dítě provinění nebo čin jinak trestný? Kdy? V jaké fázi je trestní řízení, s jakým dosavadním výsledkem? Rozumí dítě procesu trestního řízení? Byla dítěti uložena nějaká opatření?
- Ví, na koho se obrátit, když si neví rady? Má tuto pomoc k dispozici?
- Jaká opatření byla v této oblasti činěna a s jakým výsledkem (*postačí stručně, např. 4x svolána výchovná komise ve škole, poslední s tímto doporučením, spolupráce s psychiatrem od-do, s tímto výsledkem, znalecký posudek s tímto doporučením atd.*)?

Rodinné a sociální vztahy

- Ke kterým lidem má dítě důvěru? Koho má rádo, kdo je pro něj důležitý?
- Jaké má dítě vztahy s lidmi ve svém okolí (*sourozenci, kamarádi, členové rodiny, přítel/přítelkyně apod.*)?⁶
- Má možnost být v kontaktu se svými vrstevníky (*u dětí v ústavu i mimo pobytové zařízení*)? Má

⁶ Pro zmapování vazeb dítěte je možné použít pomocné nástroje pro vyhodnocování (*např. genogram, vztahová mapa apod.*). Více [zde](#).

- přítelkyni/přítele, od kdy? Jsou spolu v kontaktu?
- Jak se dítěti daří navazovat nové vztahy (např. při změně prostředí, školy, umístění, přemístění)? Jak moc důvěřuje cizím lidem?
  - Je dítě členem nějaké party? Jak dlouho a co je náplní jeho činnosti?
  - Jaký má aktuální kontakt s rodinnými příslušníky (matka, otec, prarodiče, sourozenci atd.)? Jaká je jeho frekvence (1x týdně, měsíčně, nepravidelně a kdy naposledy) a o jakou formu kontaktu se jedná (osobní návštěvy, propustky doma, videohovory, sociální sítě atd.)?
  - Jak dítě reaguje na kontakt s rodinnými příslušníky či jinými blízkými osobami (např. v rámci propustek)? Co je cílem tohoto kontaktu (např. návrat dítěte do péče rodiče, posilování vztahu, budování identity, znalost životního příběhu atd.)?
  - Jak dítěti probíhající kontakt s rodinnými příslušníky vyhovuje? Jakou má představu o budoucích vztazích s rodinou? Chtěl by se do rodiny vrátit? Co je k tomu podle něj potřeba?
  - Má dítě zkušenost s náhradní rodinnou péčí (osvojení/pěstounská péče/hostitelská péče⁷/seznamování se žadateli o pěstounskou péči atd.)? Jaká je jeho zkušenost, ze kdy a s jakým výsledkem?⁸
  - Jak dítě komunikuje s pracovníci OSPOD (např. je komunikativní, nebaví se, je zaražené, odpovídá jednoslovně atd.)? Jak komunikuje a spolupracuje s dalšími odborníky? Umí si říct o pomoc?
  - Jaká opatření OSPOD, případně jiných subjektů, byla v této oblasti činěna a s jakým výsledkem?

Identita a sociální prezentace

- Jak je dítě rádo oslovováno či jak ho oslovuje blízké okolí? Má nějakou přezdívku?
- U dítěte vyrůstajícího mimo vlastní rodinu: zná dítě důvody umístění v zařízení? Zná své blízké lidi (identitu rodičů, sourozenců a dalších příbuzných)? Zná dítě skutečnou identitu svých rodičů (např. považuje za matku svou babičku, za otce někoho, kdo není jeho rodičem apod.)?
- Zná dítě svoji osobní historii? Má dítě fotografie své rodiny a má možnost je mít u sebe?
- Jak vnímá samo sebe? Jak o sobě mluví? Má se rádo? Umí být na sebe pyšné?
- Jakou lokalitu či místo považuje za domov či je pro něj citově důležité?
- U dítěte vyrůstajícího mimo svou vlastní rodinu: Má dítě nějaké osobní věci, které má rádo, na kterých lpí (pokud ano, jak a v čem)? Má je u sebe, zůstanou mu při změně výchovného prostředí?
- Ví, jakého je etnika a pokud ano, jak tuto část své identity vnímá? Řadí se dítě samo k nějakému etniku? Je mu okolím nějaké etnikum připisováno (na základě čeho např. barva pleti atd.)? Má dítě povědomí o tom, k jakému etniku se hlásí jeho rodiče? Může mít tyto informace? Slaví dítě svátky spojené s jeho kulturou/náboženstvím?
- Jak vnímá svou sexuální identitu a sexuální orientaci? Je se sebou v souladu?
- Jaké má představy o své budoucnosti (s kým a kde chce žít)? O čem sní? Potřebuje v realizaci svých snů nějakou pomoc?
- Má obavy z budoucnosti a z osamostatňování se? Co by potřeboval? Jakou podporu má k dispozici?
- Je u dítěte používán nějaký nástroj na podporu jeho identity (např. kniha života, časová osa, genogram, kufrík s osobními věcmi atd.)?
- Jaká je jeho obecná informovanost o institutech pěstounské péče/hostitelské péče?
- Jak se prezentuje navenek (např. styl oblečení, účes, piercing, tetování atd.)? Má možnost se prezentovat dle svého přání (např. styl oblékání/účesu, styl hudby, kterou poslouchá atd.)? Má věci podle svého stylu (případně odkud je má)?
- Jaká opatření OSPOD, případně jiných subjektů, byla v této oblasti činěna a s jakým výsledkem (např. opatření doprovázející organizace⁹ atd.)?

⁷ Pro účely dokumentu je používán všeobecně rozšířený pojem „hostitelská péče“, i když ZSPOD tento pojem nezná (ad §30ZSPOD).

⁸ Možné řešit ad oblast „rodinná historie“.

Samostatnost a sebeobsluha¹⁰

- Dodržuje dítě hygienu o svou osobu? Jak o sebe umí pečovat (např. připravit si oblečení, věci do školy, dokáže si hlídat pravidelné stravování a pitný režim atd.)?
- Jak je dítě zapojováno do běžného chodu domácnosti (úklid, žehlení, praní, příprava jídla, nakupování v rámci rodiny či v rámci pobytového zařízení)?
- U dítěte vyrůstající mimo svou vlastní rodinu: Co všechno může dělat či dělá zcela samostatně? Co dělat nemůže a proč? Kdo řídí denní režim dítěte? Za co konkrétně dítě samo odpovídá? Může se ve volném čase samostatně pohybovat mimo zařízení (např. cesta do jiného města apod.)?
- Jak se zapojuje do vyřizování vlastních záležitostí? O jakých záležitostech má možnost rozhodovat?
- Jak konkrétně probíhá příprava na jeho dospělost/samostatnost? Jak, s kým a na čem příprava probíhá? Co umí ve svém životě zařídit (např. umí si vyřídit věci na úřadech, ve veřejných službách jako je komunikace s dodavateli energií, pošta atd.)?
- Jaká opatření OSPOD, případně jiných subjektů, byla v této oblasti činěna a s jakým výsledkem (např. svolání případové konference, spolupráce s neziskovou organizací, která má program na osamostatňování atd.)?

Základní péče

- Kdo zajišťuje základní péči o dítě a v jakém rozsahu? Je dítě schopné se již postarat samo o sebe (např. najít si bydlení, způsob zajištění finančních prostředků atd.)?¹¹ Jaké činnosti konkrétně zvládá, jak své schopnosti sám hodnotí?
- Jaké jsou nároky na rodičovské kompetence a co konkrétně se rodičům v této oblasti ne/daří? Došlo s ohledem na věk dítěte k jejich proměně (zlepšení/zhoršení)? Jsou rodiče schopni uplatňovat rodičovské kompetence u jiného dítěte?
- Jaké konkrétní kompetence potřebují rodiče či jiní pečovatelé posílit, aby byli schopni zajišťovat potřeby dítěte (např. péče o zdraví, hygienu, stravu, učení se, výchova atd.)? Jaký je postoj rodičů k péči o dítě?
- Jaký je plán rodiče dítěte umístěného v pobytové péči/u jiného pečovatele? Má/nemá zájem převzít ho zpět do své péče? Jak se aktuálně podílí na jeho výchově/péči o něj?
- Jaká je kvalita spolupráce rodičů/jiných pečovatelů s OSPOD / s pobytovým zařízením / s jinými službami? Jaké kompetence důležité pro péči o dítě rodičům či jiným pečovatelům chybí?
- Jsou rodiče soudním rozhodnutím omezeni ve svých rodičovských právech (pokud ano, z jakého důvodu)?
- Je dítě umístěné v pobytovém zařízení v evidenci dětí pro zprostředkování náhradní rodinné péče vedené krajským úřadem? Odkdy a s jakým dosavadním výsledkem?¹² Povídá si s ním někdo o možnostech NRP? Jak dítě na tyto možnosti nahlíží?
- V případě dítěte v pobytové péči, kdo zajišťuje péči v pobytovém zařízení, o jak velké zařízení se jedná (např. počet dětí v zařízení, počet dětí ve skupině a počet pracovníků, které se o dítě starají atd.)?
- Jaká jsou nabízená a realizovaná opatření OSPOD či jiných subjektů na podporu rodičovských kompetencí a jaké jsou dosavadní výsledky této spolupráce?

Bezpečí a ochrana

⁹ Myšleno organizace, se kterou má náhradní rodič uzavřenou dohodu o výkonu pěstounské péče dle ZSPOD.

¹⁰ Dle standardů kvality sociálně-právní ochrany je OSPOD povinen definovat témata přípravy dospívajících na samostatný život. Systematickou přípravu je nutné zahájit nejpozději v 16 letech věku dospívajícího.

¹¹ Odpověď může sloužit k vyhodnocení toho, zda je dítě schopné samostatného života mimo pobytové zařízení a k následnému zvážení ukončení opatření ústavní výchovy.

U dětí, u kterých je aktuální plán osamostatnění, je vhodné tento nástroj kombinovat s **Pomocným nástrojem k mapování situace dospívající osoby před vstupem do samostatného života**. Informace k vyhodnocování situace dítěte a rodiny a tvorby IPOD je možné nalézt na webu MPSV, v sekci [Metody a nástroje](#).

¹² Možné řešit v oblasti „rodinná historie“.

- Co či kdo konkrétně může dítě v rámci prostředí, ve kterém se nachází či pohybuje, ohrožovat? Je mu dovoleno podstupovat rizika úměrně jeho věkové a rozumové vyspělosti? Umí dítě rozeznat nebezpečí?
- S kým se dítě cítí v bezpečí? Kam nebo ke komu jde v případě, že se cítí ohroženo?
- Cítí se se dítě v rodině / v pobytovém zařízení (*vhodné sledovat i v rámci propustek*) / v péči jiných pečovatелů v bezpečí?
- Jak rodiče/pečovatelé/pobytové zařízení zajišťují jeho bezpečí? Na co je při péči o něj potřeba dávat pozor (*např. když je ve stresu, je agresivní ve slovním projevu, sebepoškozuje se apod.*)? Mají pečující osoby dítěte přehled o jeho online aktivitách?
- Uteklo dítě z prostředí, kde se nachází? Uteklo opakovaně? Kde se pohybovalo, když bylo na útěku? Jak dlouho bylo na útěku a čím/kým bylo ohroženo?¹³
- Ví, jak se bezpečně chovat na internetu, povídá si s ním někdo o rizicích užívání návykových látek, o bezpečném sexu apod.?
- Zná dítě telefonní čísla na integrovaný záchranný systém a „krizové linky“? Ví, že se na ně může kdykoliv obrátit? Má v případě hrozícího nebezpečí kontakty na svou stabilní osobu/pracovníci OSPOD?
- Má v případě zažívání nebo páchání domácího násilí dostatečné informace kam se obrátit pro pomoc?
- Jaká opatření OSPOD, případně jiných subjektů, byla v této oblasti činěna a s jakým výsledkem (*např. opatření doprovázející organizace atd.*)?

Citová vřelost

- Jak a jakým způsobem rodiče/pečovatelé projevují vůči dítěti emoce (*např. obejmutí, slovně, jinak atd.*)? Co oceňuje dítě na rodiči/pečovateli?
- Jak rodiče/pečovatelé o dítěti mluví před okolím? Umí rodiče/pečovatelé dítě pochválit? Na co jsou u dítěte rodiče/pečovatelé hrdí, čeho si na dítěti cení? Dávají mu to najevo?
- Ví rodiče/pečovatelé, co má dítě rádo? Čím žije, co prožívá? Má dítě důvěru svých rodičů/pečovatelů? Co když se mu nedaří? Jak rodiče/pečovatelé reagují?
- Srovnávají rodiče/pečovatelé dítě s jinými dětmi? Preferují rodiče nějaké jiné své dítě?
- Kdo kromě rodičů projevuje dítěti emoce a jakým způsobem? Dostává se dítěti od jeho okolí nějaké citové vřelosti?
- Jak samotné dítě projevuje citové vřelosti od rodičů/pečovatelů/okolí přijímá? Jak je vnímá, považuje je za příjemné, chtěné? Touží dítě po citech přijetí? Jaké jsou jeho strategie, jak jich dosáhnout?

Stimulace a podněty

- Dostává se dítěti od rodičů/pečovatelů/zaměstnanců pobytového zařízení podnětů, které potřebuje? Jak a čím je dítě okolím motivováno?
- Věnují se rodiče/pečovatelé společným aktivitám s dítětem? Jak vypadá jejich společný čas?
- Dostává se dítěti individuální péče (tzn. ve smyslu 1:1)?
- Může dítě chodit do kroužků nebo věnovat se svým zájmům, které ho baví? Probíhají tyto aktivity mimo pobytové zařízení?
- Jaký má dítě denní režim a jak vyhovuje jeho potřebám?
- Jak umí dítě trávit svůj volný čas (případně s kým)? Umí být dítě samo se sebou, umí relaxovat, nudí se?
- Jakou má dítě vnitřní disciplínu, co je ochotné dělat pro své cíle? Potřebuje v tom nějakou podporu a má ji? Kolik času tráví o samotě a jakou činností?

Vedení a hranice

¹³ Odpověď může sloužit k vyhodnocení toho, zda je zvolené opatření v podobě nařízení ústavní výchovy účinné.

- Jakým způsobem rodiče/pečovatelé nastavují dítěti hranice? Jaký výchovný styl rodiče/pečovatelé používají (*např. tělesné tresty, zákazy, motivace atd.*)?
- Jsou pečovatelé dítěte v jeho výchově jednotní? Vnímá samotné dítě nějaké rozdíly ve výchově jeho pečovatelů?
- Jak dítě dodržuje rodinná/i jiná pravidla? Má v rámci nastavených pravidel i svobodu? Podílí se na tvorbě pravidel? Dodržuje je? Zná své hranice a daří se mu je držet? Umí říct „NE“, pokud se mu něco nelíbí? Umí rozlišovat mezi dobrým a špatným?
- Jak je nastaven systém trestů a odměn v daném pobytovém zařízení? Jaký trest či odměna byly dítěti naposledy uloženy?
- Ví dítě, jak se chovat s respektem ke svému okolí?
- Koho respektuje (*např. dospělé s přirozenou autoritou, vychovatelku, nikoho apod.*)? Umí si dítě stanovit své hranice? Umí se ovládnout? Daří se dítěti rozpoznávat, co je důležité a řídit se tím?
- Jaká opatření OSPOD, případně jiných subjektů, byla v této oblasti činěna a s jakým výsledkem?

Stabilita

- Kolik výchovných prostředí dítě během života vystřídal (*jejich specifikace, včetně délky pobytů v nich, tzn. od – do*)?
- Jak se dítěti střídají pečovatelé / blízké osoby/ partneři rodičů?
- Zažilo dítě úmrtí blízkých osob?
- Má dítě ve svém životě alespoň jednu stabilní dospělou osobu? Na co nebo na koho je vázáno a jak je to při změně výchovného prostředí respektováno?
- Jaké jsou případně budou změny v životě dítěte (*např. prudká změna zdravotního stavu, plánovaná změna výchovného prostředí apod.*)? Jak je dítě na tuto změnu připravováno?¹⁴
- Ví dítě, co bude po dosažení jeho 18 let věku (*např. má zajištěné bydlení/finance/zaměstnání/školu apod.*)? Jak je dítě připravováno na změnu výchovného prostředí? Kdo s ním/s ní mluví o této změně?¹⁵

Rodinná historie a fungování rodiny

- Jaká je stručná historie rodiny (*tzn. nejvýznamnější milníky, které mají vliv na současnou situaci dítěte*)? Zná dítě historii své rodiny, jak ji vnímá a hodnotí? Jak moc se dítě cítí být součástí své rodiny?
- Jaké bylo dětství rodičů dítěte (*stručně, co mělo vliv na jejich současné rodičovské kompetence – pobyt v ústavu, traumata, násilí apod.*)?
- Jaká je délka péče rodičů o dítě před jeho umístěním do zařízení a její průběh?
- Co předcházelo umístění dítěte do pobytového zařízení (*tzn. byla oslovena širší rodina, zvažovala se varianta péče pěstounů na přechodnou dobu apod.*)?
- Jaká jsou dosavadní a aktuální opatření na podporu rodiny a jejich výsledky (*např. poskytování služby SAS, nahlášení dítěte do NRP, případové konference, dohled nad výchovou dítěte atd.*)?
- Byla v minulosti dítěte realizována NRP a s jakým výsledkem?

Širší rodina

- Kdo jsou členové širší rodiny? Zná je dítě? Jaké mají pečovatelské kompetence a jaká je kvalita jejich vztahů s dítětem? Koho samotné dítě považuje za součást jeho širší rodiny?

¹⁴ Při řešení situace přechodu dítěte do neznámého výchovného prostředí je vhodné využívat i tyto nástroje: Stěhují se, Lumos, 2014. Dostupné z:

https://lumos.contentfiles.net/media/assets/file/DI_Book_1_CZECH_FINAL_Lowres_for_web_vKxUf5J.pdf

Stěhují se (určeno pro děti od 8-16 let), Lumos, 2015. Dostupné z:

https://lumos.contentfiles.net/media/assets/file/Stehuji_se_2.pdf

Kniha bezpečného kontaktu, Šafrán dětem, o. p. s., 2016. Dostupné z: <https://www.safrandedetem.cz/wp-content/uploads/Kniha-bezpecneho-kontaktu-1.pdf>

¹⁵ U dětí, u kterých je aktuální plán osamostatnění, je vhodné tento nástroj kombinovat s **Pomocným nástrojem k mapování situace dospívající osoby před vstupem do samostatného života**. Informace k vyhodnocování situace dítěte a rodiny a tvorby IPOD je možné nalézt na webu MPSV, v sekci [Metody a nástroje](#).

- Může se někdo z nich aktivně podílet na péči o dítě? Koho OSPOD z rodiny oslovil a s jakým výsledkem? Co širší rodina potřebuje k tomu, aby mohla převzít dítě do péče?
- Má někdo z členů rodiny zájem o budování vztahu s dítětem?

Bydlení

- Jaké mají rodiče/pečovatelé zajištěné bydlení? Jaké má v dané domácnosti zajištěno bydlení samotné dítě? Má zde svoje soukromí?
- Kde, jak a s kým dítě bydlí (*tj. v pobytovém zařízení/u pečovatele*), jaké je vybavení jeho pokoje? Má možnost si svůj prostor vyzdobit dle svých představ?
- Jaký je jeho plán či představa po odchodu z rodiny / pobytového zařízení / péče pečovatele? Ví, kde by chtělo bydlet? Má informace o možnostech sociálního bydlení / obecního bytu / domu na půl cesty / sdíleného bydlení? Ví, jak bydlení hledat a ví, že se platí kauce, pokud bude bydlet samostatně / sdílet bydlení s kamarády/kamarádkami?
- Ví dítě, jaké jsou možnosti, co dělat, když přijde o bydlení?

Zaměstnání

- Jaké je zaměstnání rodičů/pečovatelů? Jaké mají vzdělání?
- Jaké zaměstnání by dítě rádo v budoucnu vykonávalo a ví, co k tomu potřebuje?
- Jak se připravuje na pracovní život, hledá si zaměstnání/brigádu? Má zájem a možnost mít brigády či nikoliv? Jaké má již nyní povinnosti a jak je dokáže plnit? Jaké má povědomí o pracovním procesu a s ním spojených pravidlech a povinnostech? Jak toto povědomí může získat? Umí psát životopis, je připraveno absolvovat pracovní pohovor, zná základy slušného vystupování při hledání práce?
- Zná svoje pracovní silné stránky a také to, v čem potřebuje podpořit?

Finanční situace

- Jak je rodina (*včetně náhradní rodiny*) dítěte finančně zajištěná? Jaké dávky rodina aktuálně pobírá (*případně si vyřizuje*)?
- Jaký je zdroj příjmů dítěte (*např. brigády, kapesné*)? Stačí současný zdroj příjmů?
- Jakým způsobem je pracováno na finanční gramotnosti dítěte (*hospodaření s financemi, dluhové poradenství apod.*)? Je dítě schopno popsat svoje příjmy a výdaje? Ví o rizicích půjčování si peněz? Má povědomí o základních finančních produktech (*tj. hypotéce, úvěrech, stavebním spoření, povinnosti platit pojistné apod.*)?
- Co konkrétně v oblasti financí dělá sám, o čem rozhoduje a s čím nakládá?
- Jaké příjmy je možné očekávat při jeho osamostatňování (*např. má spoření, sirotčí důchod atd.*)? Jak to vnímá samo dítě? Jsou očekávání dítěte reálná? Jakou pomoc potřebuje?
- Ví, jaké existují sociální dávky a ví, kde si je vyřídit? Zná hodnotu věcí běžné spotřeby (*např. potraviny, drogerie, jízdenky, spotřební technika, nájemné apod.*)?
- Zná výši odchodného (*u dítěte v pěstounské péči nebo v pobytovém zařízení*)? Jaký je jeho finanční obnos u odcházení a na co by ho chtělo použít?

Sociální začlenění rodiny

- Vyskytují se v lokalitě, kde žijí rodiče/pečovatelé dítěte nežádoucí jevy?
- Jaké jsou vztahy rodiny dítěte s okolím / se sousedy?
- Jaká je vyloučenost rodiny ze svého okolí?
- Vyskytují se v lokalitě, kde dítě plánuje samostatně žít nežádoucí jevy?
- Jak je dítě začleněno do komunity, pokud žije v ústavním zařízení? Je běžnou součástí komunity? Zná a je v kontaktu se svými sousedy?
- Má dítě povědomí o základních pravidlech občanského soužití? Pokud ne, jak je možné ho v této oblasti podpořit?

Komunitní zdroje

- Jaká je dostupnost veřejných služeb rodiny / pobytového zařízení, kde je dítě umístěno? Jaká je dopravní dostupnost? Jak daleko je to do školy, k doktorovi, na kroužky, za kamarády? Vyhovuje to dítěti?

- Má rodina/dítě neformální podporu v komunitě?
- Má dítě povědomí o nabídce služeb v lokalitě, ve které žije či kde plánuje žít?¹⁶ Ví kde a jak služby hledat?

¹⁶ U dětí, u kterých je aktuální plán osamostatnění, je vhodné tento nástroj kombinovat s **Pomocným nástrojem k mapování situace dospívající osoby před vstupem do samostatného života**. Informace k vyhodnocování situace dítěte a rodiny a tvorby IPOD je možné nalézt na webu MPSV, v sekci [Metody a nástroje](#).